

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1742

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1037

Kitap Adı : Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb el-Verrâk (ö. 228/843) ve *el-Megâzî* Nüshası

Book Title : Ahmad b. Muhammad b. Ayyûb al-Warrâq (d. 228/843) and His *al-Maghâzî* Copy

ISBN : 978-625-5576-92-7

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255576927

Yazar | Author: Ramazan Topal | orcid.org/0000-0002-4236-4289

Kurum | Institution: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

ROR ID: ror.org/056hcg41

Editör | Editor: Osman Aydın | orcid.org/0000-0001-7370-3143

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 227 (xxii + 205)

Yayın Tarihi | Publication Date: Kasım | November 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRH İslam | Religion & beliefs: Islam

BISAC: RELO37010 - İslam / Tarih | Religion / Islam / History

THEMA: QRB İslam | Religion & beliefs: Islam

LC Classification: BP50 - İslam Tarihi | Islam - History

DEWEY: 297.09 - İslam tarihi | Islam history

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.8 Dinî Çalışmalar | 6.8 Religious Studies

WoS Citation Topics Micro: 6.8.101 - İslam Tarihi ve Düşüncesi | 6.8.101 Islamic

History and Thought

Scopus Subject Areas: 1202 - Tarih ve Din | History and Philosophy of Science

Atf Bilgisi | Cite as: Topal, Ramazan. *Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb el-Verrâk* (ö. 228/843) ve *el-Megâzî Nüshası*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Ahmed b. Muhammed
b. Eyyûb el-Verrâk (ö. 228/843)
ve *el-Megâzî* Nüshası

Ramazan TOPAL

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Ramazan TOPAL

1991 yılında Sinop'ta doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini burada yaptı (1997-2009). 2014 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İslâm Tarihi Bilim Dalı'nda "Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Siyer Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Hicret'e kadar)" isimli çalışma ile yüksek lisansını (2016), "Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Siyer Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Medine Dönemi)" isimli çalışma ile doktorasını bitirdi (2022). Siyer ve İslâm Tarihi alanında yayınları bulunmaktadır.

2015-2023 yılları arasında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışan yazar, halen bu Fakülte'de görevine Dr. Öğr. Üyesi olarak devam etmektedir. Evli ve üç çocuk babası olan Topal, Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Kitapları

Topal, Ramazan. Siyer Açısından Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i (Mekke Dönemi). İksad Publishing House, 2022.

Topal, Ramazan. Siyer-Hadis İlişkisi Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i Üzerinde. Editör Mahmut Demir. Siyer Yayınları, 2022.

Makaleleri

Topal, Ramazan. "Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Medine Dönemi ile Alâkalı Siyer Rivayetlerinde Olayların Tarihlendirilmesi". Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi 8, sy 1 (2022): 7-45.

Topal, Ramazan. "Ateistlerin Siyer'in Mekke Dönemine Bakışı Üzerine Bazı Değerlendirmeler". Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi 9, sy 2 (2023): 1563-601.

Topal, Ramazan. "İbrâhim b. Sa'd (ö. 183/799) ve Kitâbü'l-Mübtede' ve'l-Meb'as ve'l-Meğâzî Rivayetinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ine Yansımaları". Akademik Siyer Dergisi, sy 6 (2022): 68-92.

Topal, Ramazan. "Siyer-Hadis İlişkisi Bağlamında Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman Oluşu". Trabzon İlahiyat Dergisi 9, sy 1 (2022): 127-66.

Topal, Ramazan. “Talas Savaşı’nın Komutanı: Ziyâd b. Sâlih el-Huzâî”. *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 13 (Mart 2025): 241-71.

Topal, Ramazan. “Turan Dursun’un Din Bu-2 Hz. Muhammed Adlı Eserinde Hz. Peygamber’in Hayatına Dair İddialarının Değerlendirilmesi (Medine Dönemi)”. *İlahiyat Akademi*, sy 18 (2023): 121-52.

Topal, Ramazan. “Ubeydullah b. Sa’d ez-Zühri (ö. 260/874) ve Tarihçiliği Üzerine”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6, sy 1 (2023): 134-60.

Kitap Bölümleri

Topal, Ramazan. “eş-Şemâil’in XVII. Asırdaki Şerh ve Muhtasarlarının Türkiye Kütüphanelerindeki Nüshaları ve Cem‘u’l-Vesâ’il”. *İçinde İlahiyat Alanında Uluslararası Araştırmalar IV. Eğitim Yayınevi*, 2022.

Topal, Ramazan. “Osmanlı Fetvalarında Sosyal Hayat: Fetâvâyı Feyziyye Örneği”. *İçinde Güncel İlahiyat Araştırmaları. İKSAD Publishing House*, 2022.

Born in Sinop in 1991, he completed his primary, secondary, and high school education there (1997-2009). He graduated from Marmara University’s Faculty of Theology in 2014. He completed his master’s degree in the Department of Islamic History at the same university’s Institute of Social Sciences with a study titled “Determining and Evaluating of Narratives About Siyar in Ahmad b. Hanbal’s al-Musnad (Until the Hegira)” (2016) and his doctorate in 2022 with a study titled “Determining and Evaluating the Sirah Narratives in Ahmad b. Hanbal’s al-Musnad (Medina Period)”. He has publications in *Sıra* and Islamic history.

The author worked as a Research Assistant at Hatay Mustafa Kemal University’s Faculty of Theology between 2015 and 2023 and currently serves as an Assistant Professor at this faculty. Topal, who is married and has three children, knows Arabic and English.

Kitap Hakkında

Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb el-Verrâk (ö. 228/843)

ve el-Megâzî Nüshası

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatını ele alan siyer ilminin bugünkü şeklini almasında meşhur siyer âlimi İbn İshâk'ın payı büyüktür. İbn İshâk'ın Hz. Peygamber'in hayatını anlattığı Sîret'i, diğer adıyla Megâzî'si kendisi yaşarken meşhur olmuş ve yazıldığı dönemde çok sayıda nüsha ravisi ortaya çıkmıştır. İbn İshâk'tan Megâzî'yi üç defa dinleyen İbrâhim b. Sa'd da meşhur ve güvenilir nüsha ravilerinden biridir. İbrâhim b. Sa'd'ın nüshasının Megâzî'nin ilk nüshası olması, onun bu konudaki önemini artırmaktadır. Kaynaklara bakıldığında İbrâhim b. Sa'd'ın nüshasını dinleyenler arasında meşhur Bermekî ailesinin önemli simalarından Fazl b. Yahyâ'nın verrâkı Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb el-Verrâk el-Bağdâdî (öl. 228/843) de bulunmaktadır.

Verrâk'ın Megâzî nüshası kısa bir süre içerisinde meşhur olmuş ve ilmî muhitte kabul görmüştür. İbn Ebû Hayseme, Ebü'l-Hasen el-Begavî, Muhammed b. Yahyâ el-Mervezî ve Ubeyd b. Abdülvâhid el-Bezzâr gibi öğrencileri ondan Megâzî nüshasını almış ve bu nüshadan çok sayıda rivayette bulunmuştur. Ayrıca İbn Ebû Hayseme, İbnü'l-Münzir, Ebû Nuaym el-İsfahânî ve İbn Abdülber'in eserlerinde İbn İshâk'ın Megâzî'sinden alıntılarda Verrâk'ın aktardığı İbrâhim b. Sa'd nüshasının tercih edilmesi, sahip olduğu Megâzî nüshasının ilmî anlamda ciddi bir seviyeye ulaştığını göstermektedir. Bu ve benzeri sebeplerden olsa gerek kaynaklarda çoğu kez "sâhibü'l-megâzî" olarak anılmaktadır. Buna rağmen Megâzî nüshası günümüze ulaşmamıştır. Belirtildiği üzere bazı eserlerde Verrâk'ın nüshasının tercih edilmesi ve diğer kaynaklarda Verrâk'ın aktardığı İbrâhim b. Sa'd > İbn İshâk > ... senedli çok sayıda rivayetin varlığı, Megâzî nüshası hakkında ciddi bir bilginin elde edilmesine imkân sağlamaktadır.

Bu çalışmada yukarıda anlatıldığı üzere İbn İshâk'ın Sîret'inin ilk nüshası olan İbrâhim b. Sa'd nüshasının Verrâk rivayeti, kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Yapılan çalışma sonucunda Verrâk'ın aktardığı Megâzî nüshasının İbrâhim b. Sa'd nüshasının inşası hususunda merkezî bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Verrâk'ın rivayetlere müdahale

le etmemesi ve onları aynen aktarmaya özen göstermesinin, İbrâhim b. Sa'd nüshasının inşasında olumlu katkıda bulunacağı düşünölmektedir. Ayrıca Verrâk'ın naklettiği Megâzî nüshası rivayetleri, günümüze ulaşan diğer Megâzî/Sîret nüshalarının daha isabetli ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyer; Verrâk; el-Megâzî; İbn İshâk; İbrâhim b. Sa'd

About the Book

Ahmad b. Muhammad b. Ayyûb al-Warrâq (d. 228/843) and His *al-Maghâzî* Copy

The renowned Sîra scholar Ibn Ishâq has played a major role in shaping the current form of the biography of the Prophet Muhammad (peace and blessings be upon him). Ibn Ishâq's Sîrah, also known as *al-Maghâzî*, became famous during his lifetime and numerous narrators of *al-Maghâzî* emerged during the time it was written. Ibrâhîm b. Sa'd, who heard *al-Maghâzî* from Ibn Ishâq three times, is also one of the famous and reliable narrators of the biography. The fact that Ibrâhîm b. Sa'd's copy is the first copy of *el-Maghâzî* increases its importance in this regard. When looking at the sources, it is seen that among those who listened to Ibrâhîm b. Sa'd's copy was Ahmad b. Muhammad b. Ayyûb al-Warrâq al-Baghdâdî (d. 228/843) is also included.

al-Warrâq's *al-Maghâzî* copy quickly became famous and accepted in the scholarly community. His students, such as Ibn Abî Khaythama, Abû'l-Hasan al-Baghawî, Muhammad b. Yahyâ al-Marwazî, and 'Ubayd b. 'Abd al-Wâhid al-Bazzâr, received his *al-Maghâzî* copy and narrated numerous things from it. Furthermore, the preference for the Ibrâhîm b. Sa'd copy that al-Warrâq listened in the quoted passages from Ibn Ishâq's *al-Maghâzî* in the works of Ibn Abî Khaythama, Ibn al-Mundhir, Abû Nu'aym al-Isfahânî, and Ibn 'Abd al-Barr, demonstrates that al-Warrâq's *al-Maghâzî* copy has reached a serious level of scholarly scholarship. It is likely due to this and similar reasons that it is often referred to as "sâhib *al-Maghâzî*" in sources. Despite this, *al-Maghâzî* copy has not survived to the present day. As mentioned, the preference for al-Warrâq copy of the narration in some works, and the existence of numerous chains of narrations transmitted by al-Warrâq from Ibrâhîm b. Sa'd > Ibn Ishâq > ... in other sources, allow for the acquisition of significant information about *al-Maghâzî* copy.

As described above, this study comprehensively examines al-Warrâq narration of the Ibrâhîm b. Sa'd copy, the first copy of Ibn Ishâq's *al-Maghâzî*. As a result of this study, It is understood that al-Warrâq's copy played a central role in the construction of Ibrâhîm b. Sa'd version, and

it is believed that his care in refraining from interfering with the narrations and conveying them verbatim would have contributed positively to the construction of Ibrâhîm b. Sa'd version. Furthermore, al-Maghâzî version narrations transmitted by al-Warrâq enable a more accurate and comprehensive evaluation of other al-Maghâzî/Sîrah versions.

Keywords: Sîra; al-Warrâq; al-Maghâzî; Ibn Ishâq; Ibrâhîm b. Sa'd

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xvii
KISALTMALAR	xxi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
AHMED B. MUHAMMED EL-VERRÂK'IN YAŞADIĞI DÖNEM, HAYATI ve İLMÎ KİŞİLİĞİ	11
1. Yaşadığı Dönem	11
1.1. Siyasî Durum	11
1.2. Sosyal Durum	19
1.2.1. Sosyal Tabakalar	19
1.2.2. Günlük Yaşam	22
1.2.2.1. Giyim-Kuşam	22
1.2.2.2. Eğlence Hayatı	23
1.2.2.2.1. Törenler	23
1.2.2.2.2. Sportif Faaliyetler ve Oyunlar	24
1.3. İlmî Durum	25
1.3.1. Dinî İlimler	26
1.3.2. Sosyal İlimler	28
1.3.3. Fen Bilimleri	30
2. Hayatı	30
2.1. İsmi ve Soyü	30
2.2. Doğumu, Ailesi ve Yetişmesi	31
2.3. Hocaları	32
2.4. Öğrencileri	32
3. İlmî Kişiliğı	33
3.1. Hadis	34
3.2. Siyer ve İslâm Tarihi	36
3.3. Megâzî Nüshası	41
4. Vefatı	46

İKİNCİ BÖLÜM

MEGÂZÎ NÜSHASI RİVAYETLERİNİN KAYNAKLARI, RAVİLERİ ve VERRÂK'IN YÖNTEMİ

1. Megâzî Nüshası Rivayetlerinin Kaynakları	47
1.1. İbrâhim b. Sa'd (öl. 183/799)	47
1.2. Ebû Bekir b. Ayyâş (öl. 193/809)	48
1.3. Kendisi	48
2. Megâzî Nüshası Rivayetlerinin Ravileri	48
2.1. Megâzî'yi Nakleden Raviler	49
2.1.1. İbn Ebû Hayseme (öl. 279/892)	49
2.1.2. Ubeyd b. Abdülvâhid el-Bezzâr (ÖL. 285/898)	58
2.1.3. Ebü'l-Hasen el-Begavî (öl. 286/899)	61
2.1.4. Muhammed b. Yahyâ el-Mervezî (öl. 298/911)	69
2.2. Diğer Raviler	79
2.2.1. İbn Sa'd (öl. 230/845)	79
2.2.2. Züheyr b. Muhammed b. Kumeyr el-Mervezî (öl. 257/871)	80
2.2.3. İbn Şeybe (öl. 262/875)	80
2.2.4. İbnü'l-Cüneyd ed-Dekkâk (öl. 267/880)	81
2.2.5. Muhammed b. İshâk es-Sâğânî (öl. 270/883)	81
2.2.6. Hanbel b. İshâk (öl. 273/886)	81
2.2.7. Ebû Dâvûd es-Sicistânî (öl. 275/889)	82
2.2.8. Ali b. Hasan b. Arefe (öl. 277/890-91)	82
2.2.9. Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Birtî (öl. 280/894)	82
2.2.10. Osmân b. Saîd ed-Dârimî (öl. 280/894)	83
2.2.11. İbn Ebü'd-Dünyâ (öl. 281/894)	84
2.2.12. Temmâm Muhammed b. Gâlib (öl. 283/896)	85
2.2.13. İbrâhîm el-Harbî (öl. 285/899)	86
2.2.14. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (öl. 290/903)	86
2.2.15. Ebû Bekir el-Mervezî (öl. 292/905)	87
2.2.16. Ca'fer b. Ali b. İbrâhim el-Hâşimî el-Abbâsî (öl. III. yüzyıl)	87
2.2.17. İbnü'l-İmâm Muhammed b. Ca'fer (öl. 300/913)	88
2.2.18. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (öl. 307/919)	88
2.2.19. Ebü'l-Kâsım el-Begavî (öl. 317/929)	89
2.1.20. İsmi Belirlenemeyen Raviler	89

3. Megâzî Nüshası Rivayetlerinin Yer Aldığı Eserler	90
3.1. Siyer, Umûmî Tarih ve Şehir Tarihi	90
3.1.1. Siyer	90
3.1.2. Umûmî Tarih	91
3.1.3. Şehir Tarihi	92
3.2. Tabakât ve Ensâb	93
3.2.1. Tabakât	93
3.2.2. Ensâb	94
3.3. Hadis	94
3.4. Tefsir	99
3.5. Fıkıh	100
3.6. Tasavvuf	100
3.7. Akâid	101
3.8. Edebiyat	102
4. Verrâk'ın Yöntemi	102
4.1. Sened Kullanımı	102
4.2. Ziyâdeleri	104
4.2.1. Kendi Ziyâdeleri	105
4.2.2. İbrâhim b. Sa'd'ın Ziyadelerini Nakletmesi	106
4.2.2.1. İbn İshâk'ın Naklini Destekleme	106
4.2.2.2. İbn İshâk'ın Naklini Tamamlayıcı ve İlave Bilgi Verme	108
4.2.2.3. İbn İshâk'ın Naklinden Farklı Bilgi Verme	109
4.3. İbn İshâk'ın Eserini Medine'de Yazdığına Dair Destekleyici Nakilleri	110
4.3.1. Uzun Rivayetlerin Konu Bütünlüğüne Sahip Olması	112
4.3.2. Rivayetin Giriş Cümleleri ve Bağlam İfadeleriyle Beraber Nakledilmesi	113
4.3.3. Konular Arası Geçiş ve Kronolojiye Riayet	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEGÂZÎ NÜSHASI RİVAYETLERİNİN DİĞER NÜSHALARLA

KARŞILAŞTIRILMASI

1. Rivayetlerin Genel Muhtevası	117
1.1. Mübtede'	118
1.2. Sîre	118

1.2.1. Meb'as	118
1.2.2. Megâzî	122
1.2.2.1. Konu Tespiti Yapılamayanlar	134
1.3. Hulefâ	135
1.3.1. Hulefâ-yı Râşidîn	136
1.3.2. Emevîler	137
1.3.3. Abbâsîler	137
2. Sened Zincirindeki Farklılıklar	138
2.1. Bazı Nüshalarda Yer Almayan Raviler	139
2.2. Senedin İbn İshâk'ta Bitmesi (Muallak)	140
2.3. Senedin Tâbiîn Tabakasında Bitmesi (Maktû')	141
2.4. Senedin Sahâbe Tabakasında Bitmesi (Mevkûf)	142
2.5. İbn İshâk'ın Hocasının Tarifindeki Farklılıklar	143
2.6. İbn İshâk'ın Tedlîsle İthamı Konusuna Katkı Sunan Kayıtlar	144
2.6.1. Tedlîs Suçlamasını Ortadan Kaldıran Rivayetleri	145
2.6.2. Tedlîsle Suçlanmasına Uygun Rivayetleri	146
2.7. İbn İshâk'ın Şa'bi'den Rivayeti	147
3. Metinlerde Öne Çıkan Bazı Hususlar	149
3.1. Sansür	149
3.2. Metinlerdeki Farklı Kayıtlar	150
3.2.1. İfade Farklılıkları	150
3.2.2. Bilgi Farklılığı	151
3.2.3. Hatalı Nakiller	153
3.2.4. Bilgi İlavesi	155
3.3. Taktî	156
3.3.1. Rivayetin Bir Kısımının Aktarılması	156
3.3.2. Metnin Bağlamını Ortadan Kaldıracak Şekilde Taktî Yapılması	157
3.3.3. Uzun Bir Rivayete Birden Fazla Taktî Yapılarak Yeni Bir Metin Oluşturulması	158
3.3.4. Farklı Rivayetlerdeki Metinlere Taktî Yapılarak Yeni Bir Metin Oluşturulması	159
3.4. Müstensih Hataları	159
4. Bekkâî Rivayetleriyle Benzerlik	161
4.1. Sadece İfade Benzerliği	161
4.2. Sened ve Metin Benzerliği	162

5. İbn Hişâm'ın Tasarrufları	163
5.1. Şiir ile İlgili Tasarrufları	164
5.2. Rivayet ile İlgili Tasarrufları	166
5.2.1. Rivayetin Tamamını Nakletmemesi	166
5.2.2.1. Mübtede' Kısımında Nakletmediği Rivayetler	166
5.2.1.2. Sîre Kısımında Nakletmediği Rivayetler	167
5.2.2. Rivayetin Bir Kısımını Nakletmemesi	168
6. Diğer Sîret/Megâzî Nüshalarında Tespit Edilemeyen Rivayetler	170
6.1. Tamamen Tespit Edilemeyenler	170
6.2. Kısmen Tespit Edilemeyenler	172
6.3. لا عقب له Kaydı Bulunmayanlar	175
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	183
DİZİN	201

ÖN SÖZ

Emevîler'in (661-750) son dönemi ile Abbâsîler'in (750-1258) ilk yıllarında İslâmî ilimlerde büyük ilerlemeler olmuştur. Büyük gelişmelerin yaşandığı ilimlerden biri de siyerdir. Zührî (öl. 124/742), Süleymân b. Tarhân et-Teymî (öl. 143/761), Mûsâ b. Ukbe (öl. 141/758) ve İbn İshâk (öl. 151/768) gibi âlimler bu gelişmelerde büyük pay sahibidir. Bunlar arasında İbn İshâk'ın siyer ve İslâm tarihindeki yerinin diğerlerine nazaran daha belirleyici ve kalıcı bir etkisinin olduğu görülmektedir.

İbn İshâk'ın söz konusu etkiye sahip *Sîret*'inin yazıldığı dönemde çok sayıda nüsha ravisi ortaya çıkmıştır. Yûnus b. Bükeyr (öl. 199/814), Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî (öl. 183/799), Seleme b. Fazl (öl. 191/806-7), Muhammed b. Seleme (öl. 192/807-8) ve Cerîr b. Hâzim (öl. 170/786) bu ravilerdendir. İbn İshâk'tan *Sîret*'i üç defa dinlediğini belirten İbrâhim b. Sa'd (öl. 183/799) da nüsha ravilerinden biridir. İbrâhim b. Sa'd'ın nüshasının *Sîret*'in ilk nüshası olması, onun bu konudaki önemini artırmaktadır. Kaynaklara bakıldığında İbrâhim b. Sa'd'ın nüshasını oğulları Ya'kûb b. İbrâhim (öl. 208/824) ve Sa'd b. İbrâhim (öl. 201/816-17), Nûh b. Yezîd el-Müeddîb (öl. 211-220 arası/826-835?) ve meşhur Bermekî ailesinin önemli simalarından Fazl b. Yahyâ'nın (öl. 193/808) verrâkî Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb el-Verrâk el-Bağdâdî'nin (öl. 228/843) dinlediği anlaşılmaktadır.

Verrâk, İbrâhim b. Sa'd nüshasını Hârûnürreşîd'in (786-809) veziri Yahyâ b. Hâlid'in (öl. 190/805) emriyle istinsâh etmiş ve sonrasında İbrâhim b. Sa'd'ın eseri kendisine okumasıyla tashih etmiştir. Kaynaklarda Verrâk'ın İbrâhim b. Sa'd'dan rivayet alması, sadece *Sîret*'i istinsâh edip sonrasında İbrâhim b. Sa'd'dan dinlemesi bağlamında ele alınmaktadır. İbrâhim b. Sa'd'ın vefatına birkaç yıl kala Bağdat'a gelmesi, bu sırada Bağdat'ta *Sîret*'i

diğer adıyla *Megâzî*'yi dinlediği anlaşılan Verrâk'ın İbrâhim b. Sa'd'dan *Megâzî*'ye ilaveten diğer konularla alakalı rivayet alma imkânının da az olduğunu göstermektedir. Bu da kaynaklarda Verrâk'ın İbrâhim b. Sa'd'dan rivayet almasının sadece *Megâzî* istinsâhı ve nakliyle açıklanma sebebini izah etmektedir.

Verrâk'ın *Megâzî* nüshası kısa bir süre içerisinde meşhur olmuş; Yahyâ b. Maîn (öl. 233/848) gibi bazı âlimlerin *Megâzî* rivayetini tenkit etmesine rağmen ilmî muhitte kabul görmüştür. İbn Ebû Hayseme (öl. 279/892-93), Ebü'l-Hasen el-Begavî, Muhammed b. Yahyâ el-Mervezî ve Ubeyd b. Abdülvâhid el-Bezzâr gibi öğrencilerinin ondan *Megâzî* nüshasını almaları ve bu nüshadan çok sayıda rivayette bulunmaları bu vakıayı desteklemektedir. Ayrıca İbn Ebû Hayseme, İbnü'l-Münzir (öl. 318/930 [?]), Ebû Nuaym el-İsfahânî (öl. 430/1038) ve İbn Abdülber'in (öl. 463/1071) eserlerinde *Sîret*'ten (*Megâzî*'den) alıntılarda Verrâk'ın aktardığı İbrâhim b. Sa'd nüshasının tercih edilmesi, sahip olduğu *Megâzî* nüshasının ilmî anlamda ciddi bir seviyeye ulaştığına işaret etmektedir. Bu ve benzeri sebeplerden olsa gerek kaynaklarda çoğu kez "sâhibü'l-megâzî" olarak anılmaktadır. Buna rağmen *Megâzî* nüshası günümüze ulaşmamıştır. Belirtildiği üzere bazı eserlerde Verrâk'ın rivayetinin nüshasının tercih edilmesi ve diğer kaynaklarda Verrâk'ın aktardığı İbrâhim b. Sa'd > İbn İshâk > ... senedli çok sayıda rivayetin varlığı, *Megâzî* nüshası hakkında ciddi bir bilginin elde edilmesine imkân sağlamaktadır.

Bu çalışmada yukarıda önemine değinilen İbn İshâk'ın *Sîret*'inin ilk nüshası olan İbrâhim b. Sa'd nüshasının Verrâk rivayeti, kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde Verrâk'ın hayatı ve ilmî kişiliği; ikinci bölümünde Verrâk'ın *Megâzî* nüshasının kaynakları, ravileri, rivayetlerin yer aldığı eserler ve Verrâk'ın yöntemi; üçüncü bölümde ise *Megâzî* nüshası rivayetlerinin muhteva, sened ve metin olarak diğer *Sîret*/*Megâzî* nüshalarıyla karşılaştırılması ele alınmaktadır.

Çalışma sürecinde tavsiye ve değerlendirmelerinden istifade ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Osman Aydınlı'ya; çalışma sürecinde maddî ve manevî her türlü desteği veren kıymetli eşim Fâtıma hanıma teőekkürlerimi sunarım.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Ramazan TOPAL

Hatay 2025

KISALTMALAR

b.	: İbn, bin
bint	: binti
bk.	: bakınız
çev.	: çeviren
ed.	: editör
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
Krş.	: Karşılaştırınız
öl.	: Ölümü, ölüm tarihi
s.a.v.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik eden
ts.	: tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzeri

